

UDK: 341.225.5 (497.5)
Izvorni znanstveni članak
primljen 7. siječnja 2008

Doc. dr. sc. Aleksandra Vasilj,
voditeljica katedre Pomorskog i općeprometnog prava
Pravnog fakulteta u Osijeku
Biljana Činčurak,
asistentica na katedri Pomorskog i općeprometnog prava
Pravnog fakulteta u Osijeku

GOSPODARSKI POJAS REPUBLIKE HRVATSKE U SVJETLU DOMAĆIH I MEĐUNARODNIH PROPISA I MEĐUNARODNOG POLITIČKOG PRITISKA

More ima vrlo važnu ulogu za čovječanstvo, ono je *condicio sine qua non* razvoja mnogih zemalja, pa obalne države nastoje zahvatiti što više mora i podmorja ispred svojih obala. More je jedan od glavnih izvora hrane, a također i izvora energije. U današnje vrijeme prijeti mu opasnost od onečišćenja brojnim štetnim tvarima i ljudskim djelatnostima koja mogu dovesti do katastrofalnih posljedica za floru i faunu. Iz tih razloga države i mnoge svjetske organizacije donose brojne propise kako o proširenju, odnosno smanjenju, jurisdikcije država na moru, tako i onih kojima je cilj zaštititi i ovako previše ugroženo morsko područje.

Zaštita i očuvanjeorskog okoliša te iskorištavanje prirodnih bogatstava temeljna su prava svake obalne države u prostoru pod njezinom jurisdikcijom, pa je to jedan od bitnih razloga zbog kojeg države proglašavaju gospodarski pojas, odnosno zaštićene ekološko-ribolovne zone. Ne treba zaboraviti da pri svakom proširenju države neizbježno dolazi i do problema s ostalima subjektima na čiju "štetu" to proširenje ide. Povijesno gledano, gospodarski pojas i jest nastao iz nastojanja obalnih država da zahvate što više mora i podmorja, a ovo vezano uz napredak tehnologije i tehnike te ostale čimbenike (ekonomske, političke, tehnološke).

Iako je proglašenje gospodarskog pojasa neotuđivo pravo svake obalne države, mnoge ga nisu proglasile upravo zbog problema koji mogu nastati sa susjednim državama, pa proglašavaju zone različitih naziva, a koje su po svojim obilježjima slična gospodarskom pojasu.

U ovom radu ćemo se osvrnuti na odredbe Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. godine koje se odnose na gospodarski pojas te na unutarnje propise Republike Hrvatske o gospodarskom pojasu, odnosno o zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu. Posebnu pozornost usmjerit ćemo na razgraničenja u Jadranskom moru, zaštituorskog okoliša te prava i obveze države u gospodarskom pojasu.

Ključne riječi: gospodarski pojas, zaštićeni ekološko-ribolovni pojas, granice na moru, očuvanje okoliša, suverena prava, prava i obveze države u gospodarskom pojasu

1. UVOD

Institut gospodarskog pojasa relativno je nov. Prvi put je reguliran odredbama Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. godine¹ (u daljnjem tekstu: Konvencija UN o pravu mora). Konvencija ga uređuje pod nazivom Exclusive Economic Zone, a u literaturi se koriste različiti nazivi: isključiva ekonomska zona, isključivi gospodarski pojas, isključiva gospodarska zona, ekskluzivna gospodarska zona te gospodarski pojas. Mišljenja smo da je jedini pravi naziv onaj kojeg koristi i dr. Rudolf², s kojim se slažu i pojedini drugi uvaženi autori, a koji se koristi i u Pomorskom zakoniku i drugim propisima – gospodarski pojas, njega ćemo i mi koristiti u ovom radu.

Prema Konvenciji UN o pravu mora, **gospodarski pojas** je područje koje se nalazi izvan teritorijalnog mora i uz njega, ne smije se prostirati preko 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora³. To znači 200 milja od crte niske vode, ravne polazne crte ili arhipelaške crte. Dakle, za utvrđivanje širine gospodarskog pojasa primjenjuje se kriterij udaljenosti.

U gospodarskom pojasu obalna država ima:

1. suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima voda nad morskim dnom i onih morskog dna i njegova podzemlja, te glede drugih djelatnosti radi gospodarskog istraživanja i iskorištavanja pojasa, kao što je proizvodnja energije korištenjem vode, struja i vjetrova;
2. jurisdikciju, u skladu s relevantnim odredbama Konvencije, glede podizanja i uporabe umjetnih otoka, uređaja i naprava, znanstvenog istraživanja mora, zaštite i očuvanja morskog okoliša;
3. druga prava i dužnosti predviđena Konvencijom.⁴

Osvrnimo se uvodno i na institut ribolovnih zona i zona preferencijalnih prava.

Prema Rudolfu, **isključiva ribolovna zona** je ona u kojoj je ribolov stranim ribarima zabranjen, a **zona preferencijalnih prava** ona u kojoj obalna država ima prvenstvo u ribolovu⁵.

1) Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 9/2000. Konvencija je stupila na snagu 16. studenog 1994. godine. Republika Hrvatska je stranka Konvencije od 5. travnja 1995. godine.

2) Dr. Rudolf u obrazloženju naziva kaže da nije isključiv gospodarski pojas, već su isključiva neka prava koja obalna država ima u tom pojasu. Vidi Rudolf, Davorin, Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu, Split, Književni krug, 1988, str. 20.

3) "Širina teritorijalnog mora mjeri se od polaznih crta koje mogu biti crte niske vode, ili ravne polazne crte ili ravne arhipelaške crte". Degan, Vladimir Đuro, Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2002, str. 49.

4) Članak 56. Konvencije UN o pravu mora.

5) Vidi Rudolf, Davorin, Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu, Split, Književni krug, 1988, str. 35. – 39. i presudu Međunarodnog suda u sporu između Velike Britanije i Njemačke protiv Islanda iz

2. GOSPODARSKI POJAS U MEĐUNARODNOM PRAVU

Gospodarski pojas je u prvom redu institut i režim međunarodnog prava mora te je, kao što je već rečeno, definiran i kodificiran Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. godine. U ovom poglavlju bit će prikazan njegov nastanak i pravni status, dok će prava i dužnosti obalne države u gospodarskom pojasu te prava i dužnosti ostalih država u njemu biti prikazana u posebnom dijelu.

2. 1. Nastanak instituta gospodarskog pojasa

“Pojavu gospodarskog pojasa uvjetovali su brojni i različiti činitelji, među kojima su tri dominantna: prvo, iscrpljujuće iskorištavanje prirodnih bogatstava na kopnu, moru i u podmorju s alarmantnim gospodarskim i financijskim učincima i ekološkim kao-som uzrokovanim intenzivnim i nekontroliranim iskorištavanjem prirodnih bogatstava, drugo, promjena političkih i ekonomskih odnosa i prilika u međunarodnoj zajednici, prije svega osnažena sposobnost brojnih država, posebice onih u razvoju, da ostvaruju trajnu suverenost nad svojim prirodnim bogatstvima i, treće, tehnološki i tehnički napredak koji omogućuje raznovrsnu eksploataciju mora i podmorja bez obzira na morsku dubinu i udaljenost od obale.”⁶

Kako se navodi u literaturi, početak stvaranja gospodarskog pojasa označio je proglas američkog predsjednika Trumana iz 1945. godine, u kojem je postavljen zahtjev za proširenjem jurisdikcije na prirodna bogatstva morskog dna i podzemlja u produžetku obale SAD-a. Američke zahtjeve slijedili su i drugi te donijeli niz jednostranih akata, npr. Meksiko, Argentina, Čile, Peru, Nikaragva, Brazil, Velika Britanija, Australija i mnoge druge države. Od tada zahtjevi za proširenjem vlasti nad širokim područjima mora kao i praksa širenja prava obalnih država dobivaju potporu i na međunarodnim konferencijama te u nizu međunarodnih dokumenata (Deklaracija iz Santiaga 1952. godine, Deklaracija iz Montevidea 1970. godine, Deklaracija iz Lime 1970. godine)⁷.

Uvođenje instituta gospodarskog pojasa u međunarodno pravo mora prvi put je predložio predstavnik Venezuele Aguilar u Odboru za miroljubivu uporabu morskog i oceanskog dna izvan nacionalne jurisdikcije (Odbor za morsko dno) 1971. godine⁸. “Službeno je gospodarski pojas prva predložila Kenija, također u Odboru za morsko dno, 7. kolovoza 1972. godine, pod nazivom “Nacrt članaka o gospodarskom pojasu”. Spomenuti kenijski delegat gospodin Njenga, koji se uzima kao arhitekt koncepcije gospodarskog pojasa, smatrao je ovaj institut potrebnom zemalja u razvoju (ujedno i najgovorljivijih zagovornika ovog koncepta), dok su se jake pomorske države, bar u početku, opirale takvoj ideji.”⁹

1974. godine.

6) Rudolf, Davorin, Međunarodno pravo mora, Zagreb, JAZU, 1985, str. 198.

7) O nastanku gospodarskog pojasa iscrpno su pisali: Andrassy, Degan, Ibler, Rudolf, Vukas.

8) Aguilar gospodarski pojas naziva patrimonijalno more. Pojas ne bi bio širi od 200 milja računajući od polazne crte teritorijalnog mora, obalna država bi imala isključivo pravo nad svim bogatstvima, a postojale bi slobode plovidbe i preleta. Vidi, Rudolf, op. cit. (bilj. 6), str. 214.

9) Lulić, Mira, Gospodarski pojas s posebnim osvrtom na nacionalna zakonodavstva, magistarski rad, Split, Pravni fakultet, 1999, str. 11.

Godine 1973. započela je Treća konferencija Ujedinjenih naroda o pravu mora (UNCLOS III), a završila je potpisivanjem **Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora 10. prosinca 1982. godine** u Montego Bayu¹⁰. Treća konferencija je, općenito, jedna od najznačajnijih i najvažnijih međunarodnih konferencija. Na njoj su donesene značajne odluke za razvoj međunarodnog prava, uvedeni su i definirani neki novi režimi i instituti, izmijenjeni neki stari.

Uz Konvenciju je donesen i **Sporazum o primjeni odredaba Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora**, koji se odnosi na očuvanje i gospodarenje ribljim naseljima koja se nalaze u više različitih pojava i naselja vrlo migratornih vrsta riba.¹¹

Notifikacijom o sukcesiji Republika Hrvatska stranka je Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora od 8. listopada 1991. godine, a na temelju pristupa (akcesije) stranka je **Sporazuma o primjeni XI. dijela Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora** (stupio na snagu 28. srpnja 1996.) od 5. travnja 1995. godine.¹²

2. 2. Gospodarski pojas kao granica na moru

Općenito **državnu granicu** definiramo kao crtu "koja označuje gdje prestaje državno područje jedne i počinje državno područje druge države. Granica razgraničuje, odvaja, dijeli područje dviju susjednih država; ona obilježava doseg nadležnosti države, razdvaja prostore u kojima vrijede razni državni poreci."¹³ Kaže se još i da "granica zapravo nije crta nego ploha nepravilna oblika koja omeđuje samu površinu tla, zračni prostor i podzemlje koji su sastavni dio državnog područja."¹⁴

Državno područje obuhvaća i more uz obalu pa tako postoje i državne granice na moru koje su također točno određene. **Granice na moru** omeđuju i razgraničavaju pojedine dijelove i pojase mora, dna i podzemlja s različitim pravnim statusom¹⁵. Granica države na moru može biti državna granica (i ona ide vanjskom granicom teritorijalnog mora), ali i ona koja nije granica državne suverenosti.

10) Konvencija je stupila na snagu tek 16. studenoga 1994. godine. Do sada je 155 država ratificiralo Konvenciju. Hrvatska 5. travnja 1995. godine.

http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2007.pdf (28. 10. 2007.)

11) Sporazum je stupio na snagu 11. prosinca 2001. godine, a do sada ga je ratificiralo 67 država. Hrvatska mu nije pristupila. Slovenija je ratificirala Sporazum 2006. godine, a Italija 2003. godine.

http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2007.pdf (28. 10. 2007.)

12) Odluka o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji i pristupa (akcesije) (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 11/1995).

13) Ibler, Vladimir, Rječnik međunarodnog javnog prava, Zagreb, Informator, 1987, str. 69.

14) Andrassy, Juraj; Bakotić, Božidar; Vukas, Budislav, Međunarodno pravo 1, Zagreb, Školska knjiga, 1998, str. 154.

15) Na moru postoje različiti pravni režimi:

a) **Dijelovi mora, morskog dna i podzemlja koji čine državno područje** su: unutrašnje morske vode, arhipelaške vode arhipelaških država i teritorijalno more. Nad tim dijelovima mora obalna država ima suverenost, a oni obuhvaćaju stup morske vode, morsko dno i podzemlje te zračni prostor iznad njih.

b) **Dijelovi mora, morskog dna i podzemlja u kojima obalna država ima suverena prava**: vanjski morski pojas, gospodarski pojas i epikontinentalni pojas.

c) **Dijelovi mora, morskog dna i podzemlja izvan granica nacionalne jurisdikcije**: otvoreno more i Zona.

Razgraničenje mora znači odvajanje morskih pojava koji pripadaju različitim državama i treba ga razlikovati od **povlačenja morskih granica** koje se odnosi na povlačenje granica između morskih pojava samo jedne države.¹⁶

Na uskim morima države najčešće neće moći poglasiti gospodarski pojas do njegove najveće širine od 200 morskih milja, a dodatne probleme može prouzročiti razgraničenje sa susjednim državama. Konvencija UN o pravu mora u čl. 74. regulira razgraničenje isključivoga gospodarskog pojava između država čije obale leže sučelice, odnosno država čije obale međusobno graniče. Tako se "razgraničenje gospodarskog pojava između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče ostvaruje sporazumom"¹⁷ na temelju međunarodnog prava, kako je ono navedeno u članku 38. Statuta Međunarodnog suda, radi postizanja pravičnog rješenja. Dok se ne postigne ovaj sporazum, zainteresirane države će, u duhu razumijevanja i suradnje, učiniti svaki napor kako bi zaključile privremene aranžmane praktične prirode i kako ne bi u tom prijelaznom razdoblju ugrozile ili omele postizanje konačnog sporazuma. Privremeni aranžmani neće štetiti konačnom razgraničenju.

Kada između zainteresiranih država postoji sporazum koji je na snazi, pitanja u vezi s razgraničenjem isključivoga gospodarskog pojava uređuju se u skladu s odredbama toga sporazuma. Ako se sporazum ne može postići u razumnom roku, zainteresirane države će pribjeći postupcima predviđenima u dijelu XV. Konvencije o pravu mora (Rješavanje sporova).

Razgraničenje se predviđa nakon što taj pojas proglase sve susjedne države. Prema tome, kad jedna država proglasi svoj gospodarski pojas, a ostale to ne učine, njegova granica „neće biti uopće određena ili će ostati međunarodnopravno nepriznata sve dok se i druge susjedne države ne odluče proglasiti taj pojas i potom sklopiti sporazum o razgraničenju.“¹⁸

Općenito, domet vlasti obalne države ovisi o geografskom položaju njezine obale. Proglašavanje gospodarskog pojava najviše koristi državama koje ispred sebe imaju oceane i široka mora, dok najmanje koristi imaju one u nepovoljnom geografskom položaju, čije obale izlaze na zatvorena ili uska mora (pa je njihov gospodarski pojas uzak ili ga uopće ne mogu proglasiti), odnosno neobalne države.

2. 3. Pravni status gospodarskog pojava

Gospodarski pojas nije dio državnog područja, iako obalna država u njemu ima određena suverena prava¹⁹ (o tome u nastavku rada) koja su pretežno gospodarske na-

16) Vidi Turkalj, Kristian, Piranski zaljev, Zagreb, Organizator, 2002, str. 15.

17) Do danas je sklopljeno više od 50 ovakvih sporazuma. Opširnije vidi u Turkalj, Kristian, Isključivi gospodarski pojas – da li ga proglasiti i kako ga razgraničiti, Praksa država u razgraničenju EEZ-a, Hrvatska pravna revija, 1/2001, str. 61. – 67.

18) Vokić Žužul, Marina, Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas, Zagreb, Novi informator, 2003, str. 99.

19) Na ovom mjestu smatramo nužnim definirati pojam suverenih prava kojeg treba razlikovati od pojma suverenosti.

Suverena prava su pojedina prava koja pripadaju samo određenoj državi, ali su strogo ograničena sadržajno; svojom namjenom i svrhom.

Suverenost označava najvišu vlast subjekta međunarodnog prava nad svim osobama i stvarima na određenom području. Ona je isključiva jer suverenost jedne države u određenom području isključuje suverenost druge države. Suverenost je ograničena samo međunarodnim pravom i preuzetim međunarodnoprav-

ravi. On nije niti kao otvoreno more otvoren za sve države, već je *genus tertii*. Ovo je rezultat sukoba tzv. teritorijalista (država koje su se zalagale za 200 milja široko teritorijalno more i tražile uređenje pravnog statusa gospodarskog pojasa poput onog u teritorijalnom moru) i pobornika sloboda otvorenog mora (država koje su tražile da gospodarski pojas ima pravni status kao i otvoreno more).²⁰

Međutim, u literaturi se često navodi da će se u budućnosti nadležnosti obalne države u gospodarskom pojasu širiti te će se on približavati režimu teritorijalnog mora.

“Gospodarski je pojas, dakle, po svojem pravnome statusu *pojas sui generis*, u kojemu su prava i dužnosti obalne države kao i prava i dužnosti ostalih država, međunarodno pravno uređeni u Konvenciji UN o pravu mora.”²¹

Gospodarski pojas država mora posebno proglasiti. Njegovo proglašenje ovisi isključivo o odluci obalne države i ono je izraz njezine suverenosti. Po pozitivnom pravu mora svaka obalna država, bez proglašavanja, ima unutrašnje morske vode, teritorijalno more (ali mora odrediti njegovu širinu koja ne smije prijeći 12 morskih milja od polazne crte) i epikontinentalni pojas. Arhipelaške vode, vanjski morski pojas i gospodarski pojas države moraju izričito proglasiti.

Gospodarski pojas čine površina mora i stup morske vode, ali i dno i podzemlje. Međutim, prava obalne države koja se odnose na dno i podzemlje ostvaruju u skladu s pravilima o epikontinentalnom pojasu.

Prema odredbama čl. 121. Konvencije UN o pravu mora, i otoci mogu imati svoj gospodarski pojas koji se određuju prema odredbama Konvencije koje se primjenjuju na druga kopnena područja. Stijene na kojima nije moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život nemaju niti gospodarski pojas niti epikontinentalni pojas. U skladu s čl. 60. st. 8. niti umjetni otoci, uređaji i naprave nemaju gospodarski pojas.

Danas se smatra da je gospodarski pojas postao dijelom općega običajnog međunarodnog prava. To znači da “zajamčuje prava i nalaže obveze svim državama članicama međunarodne zajednice, neovisno o stupanju na snagu Konvencije UN o pravu mora. Unošenjem odredaba o gospodarskom pojasu u novu Konvenciju obavljena je dobrim dijelom njegova kodifikacija, sistematiziran i pojašnjen sadržaj normi koje sačinjavaju taj međunarodnopravni institut.”²²

3. GOSPODARSKI POJAS I ZAŠTIĆENI EKOLOŠKO-RIBOLOVNI POJAS REPUBLIKE HRVATSKE

Iako je zakonski gospodarski pojas reguliran još odredbama Pomorskog zakonika iz 1994. godine, on još uvijek nije proglašen. Umjesto toga Republika Hrvatska 2003. godine donosi Odluku o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru i uspostavlja zaštićeni ekološko-ribolovni pojas (u daljnjem tekstu: ZERP).

U nastavku ćemo prikazati odredbe Pomorskog zakonika koje se odnose na „budući“ gospodarski pojas te institut ZERP-a u hrvatskom pravu.

nim obvezama.

Opširnije vidi, Ibler, op. cit. (bilj. 13), str. 306. i 307.

20) Rudolf, op. cit. (bilj. 2), str. 56.

21) Rudolf, op. cit. (bilj. 6), str. 217.

22) Rudolf, op. cit. (bilj. 2), str. 54.

3. 1. "Gospodarski pojas" Republike Hrvatske – pitanje financijskih sredstava ili politički pritisak?

Hrvatski gospodarski pojas²³ reguliran je odredbama Drugog dijela, glave VI. (čl. 32. do 41.) Pomorskog zakonika²⁴ (u daljnjem tekstu: PZ) te ostalim člancima koji se na njega odnose. Međutim, kao što je već rečeno, Hrvatska svoj gospodarski pojas nije proglasila. Prema odrebi čl. 1018. st. 1. PZ-a odredbe članka 32., članka 33. stavka 1. točke a)²⁵, članka 33. stavka 2.²⁶, članka 34.²⁷, 40.²⁸ i 41.²⁹ PZ-a primjenjuju se danom početka primjene Odluke Hrvatskog sabora o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru.

23) "Gospodarski pojas Republike Hrvatske obuhvaća morske prostore od vanjske granice teritorijalnoga mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom." (Čl. 32. Pomorskog zakonika). To znači da se ne smije prostirati preko 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora. Prema čl. 18. st. 2. PZ-a polaznu crtu čine:

- 1) crte niske vode uzduž obala kopna i otoka,
- 2) ravne crte koje zatvaraju ulaze u luke ili zaljeve,
- 3) ravne crte koje spajaju sljedeće točke na obali kopna i na obali otoka:
 - a) rt Zarubača – jugoistočni rt otoka Mrkan – južni rt otoka Sv. Andrija – rt Gruj (otok Mljet),
 - b) rt Korizmeni (otok Mljet) – otok Glavat – rt Struga (otok Lastovo) – rt Veljeg mora (otok Lastovo) – jugozapadni rt otoka Kapište – rt Velo danče (otok Korčula) – rt Proizd – jugozapadni rt otoka Vodnjak – rt Rat (otok Drenik mali) – hrid Mulo – hrid Blitvenica – otok Purara – otok Balun – otok Mrtovac – otok Garmenjak veli – točka na Dugom otoku s koordinatama 43°53'12" sjeverne geografske širine i 15°10'20" istočne geografske dužine,
 - c) rt Veli rat (Dugi otok) – hrid Masarine – rt Margarina (otok Susak) – pličina Albanež – otok Grunj – hrid Sv. Ivan na pučini – pličina Mramori – otok Altiež – rt Kastanjija.

Budući da je teritorijalno more Republike Hrvatske široko 12 morskih milja, stvarna širina gospodarskog pojasa bila bi 188 morskih milja.

24) Narodne novine, br. 181/2004 i 76/2007.

25) "U svojem gospodarskom pojasu Republika Hrvatska ostvaruje suverena prava radi: a) istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima."

26) "Republika Hrvatska surađuje sa susjednim državama radi donošenja i provođenja mjera zaštite i očuvanja živih morskih bogatstava u području gospodarskog pojasa Republike Hrvatske."

27) "Ovlaštena tijela Republike Hrvatske imaju pravo i dužnost poduzimati sve potrebne mjere radi ostvarivanja suverenih prava istraživanja, iskorištavanja, zaštite, očuvanja i gospodarenja živim morskim bogatstvima u gospodarskom pojasu Republike Hrvatske, uključujući pregled, inspekciju, uzapćenje stranoga broda i sudske postupke. O uzapćenju ili zadržavanju stranoga broda i o izrečenim kaznama odmah se obavještava, diplomatskim putem država čiju zastavu brod vije."

28) "Domaće i strane fizičke i pravne osobe, te hrvatski ratni brod mogu obavljati istraživanja, ispitivanja, fotografiranja i mjerenja mora u gospodarskom pojasu Republike Hrvatske pod uvjetima propisanim u članku 13. ovoga Zakonika.

Strani ratni brod, strani javni brod, strani ribarski brod, te strani znanstvenoistraživački brod mogu obavljati djelatnosti iz stavka 1. ovoga članka samo uz odobrenje ministarstava iz članka 10. ovoga Zakonika."

29) "Prilikom plovidbe gospodarskim pojasom Republike Hrvatske plovni objekti su dužni poštivati općeprihvaćene međunarodne propise i standarde i hrvatske propise o zaštiti od onečišćenja mora i zraka s brodova i onečišćenja prouzročenog potapanjem ili djelatnostima u podmorju.

Pravne i fizičke osobe koje sudjeluju u istraživanju ili iskorištavanju prirodnih bogatstava gospodarskog pojasa Republike Hrvatske dužne su poštivati međunarodne i domaće propise, postupke i standarde o zaštiti i očuvanju mora, živih morskih bogatstava i morskog okoliša.

Prilikom preleta gospodarskog pojasa Republike Hrvatske zrakoplovi su dužni poštivati općeprihvaćene međunarodne propise i hrvatske propise o zaštiti od onečišćenja mora iz zraka ili zrakom.

Potanje propise o zaštiti od onečišćenja morskog okoliša u gospodarskom pojasu donosi ministar uz suglasnost ministra nadležnog za poslove zaštite okoliša."

Odredbe članka 33. stavak 1. točke b), članaka 35., 36., 37., 38. i 39. PZ-a početak će se primjenjivati kad Hrvatski sabor proglasi ostale sadržaje gospodarskog pojasa u skladu s Konvencijom o pravu mora.³⁰

Temeljem međunarodnog prava Hrvatska ima neosporno pravo proglasiti svoj gospodarski pojas. Općenito se u teoriji kao razlozi njegova neproglašavanja navode nemogućnost njegova kontroliranja (jer je potrebno angažirati dodatne snage policije, obalne straže, službi za spašavanje i sl. te osigurati dovoljan broj patrolnih čamaca, helikoptera, zrakoplova) te pritisci susjednih država i/ili međunarodnih organizacija³¹. Oba ova razloga je i u hrvatskim okolnostima potrebno odbaciti. Prvi zbog toga što postoje brojni primjeri država s izrazito širokim morskim prostranstvima ispred svojih obala pa imaju proglašen gospodarski pojas. Osim toga, za provođenje nadzora nisu potrebna značajno velika sredstva iz državnog proračuna, a Republika Hrvatska i inače treba razviti sustave kontrole plovidbe. Krajem 2007. godine donesen je **Zakon o obalnoj straži**³² na temelju kojeg će se osnovati **Obalna straža** Republike Hrvatske čiji temeljni zadatak jest zaštita suverenih prava i provedba jurisdikcije Republike Hrvatske u ZERP-u, epikontinentalnom pojasu i na otvorenom moru. O drugom razlogu recimo samo to da ostvarivanje nekog prava, utemeljenog na pravu, ne smije ovisiti o volji drugih država.

Nedvojbeno je da je proglašenje gospodarskog pojasa isključivo političko pitanje. Proglašenje gospodarskog pojasa treba razlikovati od njegova razgraničenja. Naime, proglašenje je jednostrana odluka obalne države, dok se razgraničenje provodi sporazumom stranaka ili, ako njega nema, odlukom trećega (suda, arbitraže). Ovo je bitno za budući gospodarski pojas Republike Hrvatske s obzirom da će biti potrebno razgrani-

30) Čl. 1018. st. 2. PZ-a.

31) Ovo je općenito u suprotnosti s načelima međunarodnog prava te Poveljom Ujedinjenih naroda. Također je i u suprotnosti sa samom Konvencijom u kojoj u čl. 300. stoji da države stranke u dobroj vjeri ispunjavaju obveze preuzete Konvencijom i ostvaruju prava, jurisdikciju i slobode priznate u Konvenciji na način koji ne dopušta zlorabu prava.

32) Narodne novine, br. 109/2007. Budući da je riječ o novom zakonu ovdje navodimo neke njegove odredbe koje se odnose na ZERP.

Obalna straža je sastavni dio Hrvatske ratne mornarice. (čl. 3. st. 1.) Ustroj Obalne straže donosi Predsjednik Republike Hrvatske na prijedlog Vlade Republike Hrvatske. (čl. 3. st. 2.)

Radi zaštite suverenosti, suverenih prava i jurisdikcije Republike Hrvatske na moru, u skladu s međunarodnim pravom i propisima Republike Hrvatske, ovlaštene osobe Obalne straže imaju pravo nadzora plovila prema posebnim ovlastima koje utvrđuju nadležni ministri. (čl. 14. st. 1.)

Pravo nadzora iz stavka 1. ovoga članka može obuhvaćati nadzor dokumentacije plovila, tereta, opreme, ribarskog ulova, ribarskog alata i osoba koje se nalaze na njemu, osim stranog ratnog i stranog javnog broda. (čl. 14. st. 2.)

Obalna straža osigurava u okviru posebnih ovlasti provedbu propisa o: ostvarivanju suverenih prava u zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu i epikontinentalnom pojasu Republike Hrvatske u skladu s Pomorskim zakonikom i drugim propisima. (čl. 20. t. 6.)

U skladu s međunarodnim pravom i propisima Republike Hrvatske Obalna straža u zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu obavlja nadzor i zaštitu morskog okoliša, prirode i kulturne baštine, a u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru pruža potporu tijelima nadležnima za nadzor i zaštitu morskog okoliša, prirode i kulturne baštine. (čl. 36. st. 1.)

Obalna straža u suradnji s nadležnim tijelima ministarstava nadležnih za pomorstvo, gospodarstvo, znanost, zaštitu prirode i zaštitu okoliša nadzire znanstvena i tehnološka istraživanja, ispitivanja, fotografiranja i mjerenja mora i podmorja. (čl. 38. st. 1.)

Obalna straža u suradnji s tijelom nadležnim za morsko ribarstvo u zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu obavlja nadzor i zaštitu morskog ribarstva, a u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru pruža potporu tijelima nadležnima za nadzor morskog ribarstva u skladu s međunarodnim pravom i propisima Republike Hrvatske o morskom ribarstvu. (čl. 40. st. 1.)

čenje s Italijom i Crnom Gorom (vidi infra 4.). I pri razgraničenju se mogu javiti brojni problemi.

Smatramo da Republika Hrvatska treba proglasiti svoj gospodarski pojas jer se njegovim neproglašavanjem odriče brojnih prava.³³

3. 2. Ultimatumi Europske Unije i nelegitimni zahtjevi o odgodi primjene zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa

Dana 3. listopada 2003. godine Hrvatski sabor je donio **Odluku o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru**³⁴ (u daljnjem tekstu: Odluka o proširenju jurisdikcije). Njom je proglasio sadržaje gospodarskog pojasa koji se odnose na suverena prava istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim prirodnim bogatstvima voda izvan vanjske granice teritorijalnog mora, te jurisdikciju glede znanstvenog istraživanja mora i zaštite i očuvanja morskog okoliša, s tim da Hrvatski sabor pridržava pravo da po potrebi proglasi i ostale sadržaje iz Glave IV. Pomorskog zakonika, a u skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora te uspostavio **zaštićeni ekološko-ribolovni pojas**.³⁵ Odluka je donesena u prvom redu radi zaštite okoliša i živog morskog bogatstva Jadranskog mora i s tim povezanim interesima Republike Hrvatske. ZERP se od gospodarskog pojasa razlikuje po tome što se u ZERP-u ne ostvaruju suverena prava radi proizvodnje energije korištenjem mora, morskih struja i vjetrova te prava na gradnju i primjenu propisa o gradnji, radu i uporabi umjetnih otoka, uređaja i naprava na moru, morskome dnu i podzemlju. U njemu sve države uživaju međunarodnim pravom zajamčene slobode plovidbe, preleta, polaganja podmorskih kablova i cjevovoda i druge međunarodnopravno dopuštene uporabe mora.

Prema točki 3. Odluke o proširenju jurisdikcije (NN br. 157/2003) iz 2003. godine, primjena pravnog režima zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske započet će dvanaest mjeseci nakon njegovog uspostavljanja. Međutim, odlukom Hrvatskog sabora od 3. lipnja 2004. odgođena je primjena ZERP-a za zemlje članice EU do sklapanja Ugovora o partnerstvu i ribarstvu između Europske zajednice i Republike Hrvatske. To znači da je njegova primjena započela za Hrvatsku i za sve ostale države, ali ne i za države članice EU. Odluka iz lipnja 2004. godine donesena je zbog međunarodnih pritisaka – Europske Unije³⁶ posebice susjednih Italije i Slovenije, koji joj osporavaju

33) U prvom redu onih iz odredaba već spomenutih članaka: članka 33. stavak 1. točke b), članaka 35., 36., 37., 38. i 39.

34) Narodne novine, br. 157/03, 77/2004. i 138/2006.

35) Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske obuhvaća morski prostor od vanjske granice teritorijalnoga mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom koja će se utvrditi međunarodnim ugovorima o razgraničenju s državama čije obale leže sučelice ili bočno u odnosu na hrvatsku obalu. Do sklapanja međunarodnih ugovora o razgraničenju, vanjska granica zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa privremeno će slijediti crtu razgraničenja epikontinentalnog pojasa uspostavljenu Sporazumom između SFRJ i Talijanske Republike o razgraničenju epikontinentalnog pojasa iz 1968. godine, a kod bočnog razgraničenja crtu koja slijedi smjer i nastavlja se na privremenu crtu razgraničenja teritorijalnih mora kako je to utvrđeno Protokolom o privremenom režimu uz južnu granicu između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore.

36) U Mišljenju o zahtjevu Republike Hrvatske za članstvo u Europskoj Uniji – Priopćenje Komisije, Komisija Europskih zajednica, iz 2004. godine, se navodi da je jednostrana odluka Hrvatske u listopadu 2003. o proširenju jurisdikcije u Jadranu proglašenjem ekološko-ribolovne zone izazvala znatne napetosti sa susjednim zemljama. U listopadu 2003. Vijeće je "pozvalo Hrvatsku da hitno započne konstruktivan dijalog sa

pravo na proglašenje pojasa, iako ga po pravilima međunarodnih prava Hrvatska može uspostaviti³⁷. Nakon toga uslijedilo je proglašenje slovenske zaštićene zone i epikontinentalnog pojasa te talijanske zaštićene ekološke zone, što je dodatno podiglo tenzije na političkoj sceni Hrvatske i susjednih zemalja.

S obzirom na status Hrvatske kao zemlje kandidatkinje za članstvo u Europskoj Uniji, sve ovo dobiva i još širu dimenziju budući da je svaka hrvatska odluka izložena dodatnoj "kontroli" i kritikama europskih institucija. Ovomu se dosta pažnje poklonilo i u medijima, ali i u stručnim krugovima. Rudolf³⁸ oštro kritizira odgodu primjene zaštićene ekološke ribolovne zone jer, kako navodi, ona je donesena nakon pritiska Euroške Unije, a izvršenih pod talijanskim utjecajem. Autor, također, navodi da su u Hrvatskoj stavovi Europskog vijeća i Komisije EU shvaćeni kao uvjet za učlanjenje u Europsku Uniju te zbog toga Hrvatska pristaje na ovakve ustupke i donosi navedene odluke. "Ribarski brodovi Europske Unije (to su uglavnom talijanske ribarice), prema tome, u hrvatskoj zoni proširene jurisdikcije mogu i dalje ribariti, bez naknade, kao da su na otvorenom moru. Svrha proširenja jurisdikcije, održivi ribolov, nije ostvaren."³⁹ Očito je da ovakva odluka samo šteti interesima Republike Hrvatske. Unatoč tome, Hrvatski sabor je 15. prosinca 2006. godine još jednom izmijenio Odluku o proširenju jurisdikcije⁴⁰ kojom za države članice Europske Unije primjena pravnog režima ZERP-a Republike Hrvatske započinje najkasnije s danom 1. siječnja 2008., od kada će se za ribarske i druge brodove Europske zajednice primjenjivati ribolovni i ekološki propisi Republike Hrvatske.

I danas smo svjedoci brojnih novinskih napisa kako bi početak primjene ZERP-a mogao usporiti primitak Republike Hrvatske u punopravno članstvo Europske Unije, pogotovo nakon što je Slovenija preuzela predsjedanje EU-om. Ističemo da Europska Unija nema pravo zabraniti niti ograničiti Republici Hrvatskoj proglašenje ZERP-a kao

susjedima s ciljem rješavanja zabrinutosti svih uključenih strana" u ovom pitanju. U prvim mjesecima 2004. održano je nekoliko trilateralnih sastanaka (između Italije, Hrvatske i Slovenije) kako bi se našlo zajedničko rješenje prije nego što "zona" stupi na snagu (2. listopada 2004.), ali dosad nije postignut politički dogovor. Komisija je zaključila da Jednstrana deklaracija o proglašenju isključive "ekološko-ribolovne zaštićene zone" u Jadranu, koju je u listopadu 2003. usvojio Hrvatski sabor, nije bila inicijativa u skladu s europskim načelom regionalne suradnje i da je, kao takva, stvorila određene tenzije u bilateralnim odnosima te da nedostatak suradnje Hrvatske u sprječavanju incidenata u Jadranskom moru ostaje otvoreno pitanje. Vidi: Mišljenje o zahtjevu Republike Hrvatske za članstvo u Europskoj Uniji – Priopćenje Komisije, Komisija Europskih zajednica, COM (2004) 257 konačni tekst, Brussels, 20. travnja 2004. Dostupno na: http://www.mvpei.hr/ei/Download/2004/04/27/Misljenje_EK-hrv.pdf (30. 10. 2007.)

37) "Ako je Konvencijom UN-a o pravu mora utvrđen institut gospodarskog pojasa, u međunarodnom pravu mora nema razloga ne priznati *a fortiori* jednako valjanu isključivu ribolovnu zonu. Konceptcija ribolovnih zona sadrži manje prava obalnih država od onih u gospodarskom pojasu, jer se odnosi samo na pravo ribolova. s druge strane, čini se da daje više obalnim državama, jer one nemaju opću obvezu očuvanja ili najprikladnijega korištenja ribolovnih bogatstava niti obvezu opće brige za interese drugih država i međunarodne zajednice kao cjeline. Važno je, ipak, primijetiti da gospodarski pojas donosi određene prednosti u odnosu na ribolovne zone, posebno one iz čl. 56. u odnosu na znanstvena istraživanja i kontrolu onečišćenja i jasno definira ovlaštenja obalne države u odnosu na ilegalni ribolov (čl. 73.)." Lulić, op. cit. (bilj. 9), str.17.

38) Opširnije vidi u Rudolf, Davorin, More pod vlašću Republike Hrvatske i odnosi sa susjednim državama, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 1/2007, str. 73. – 75.

39) Ibid. str. 73.

40) Narodne novine, br. 138/2006.

ni gospodarskog pojasa jer Hrvatska po međunarodnom pravu na to ima potpuno pravo. Osim toga, nikakvim aktom Europske Unije nije predviđeno da države kandidatkinje za članstvo ne smiju proglasiti svoj gospodarski pojas. Od Hrvatske se uvijek tražilo promicanje dobrosusjedskih odnosa i postupanje u duhu prijateljstva i dobrih običaja,⁴¹ a Europska Unija vrši nedopušteni pritisak na nju baš u vrijeme pregovora za punopravno članstvo. Uostalom, sve države članice Europske Unije koje imaju izlaz na more imaju proglašene ili gospodarske pojase ili nekavu vrstu ribolovne odnosno ekološke zone⁴².

ZERP, dakle, još uvijek ostaje otvoreno pitanje. Susjedne zemlje će vjerojatno i dalje vršiti pritisak kako bi im što dulje ostalo pravo neograničenog ribolova u hrvatskom ribolovnom moru,⁴³ dok na nama ostaje odluka hoćemo li im to dopustiti, ili ćemo zaštititi naše prirodno bogatstvo i nacionalne interese.⁴⁴

4. DRŽAVE JADRANSKOG MORA I PROBLEMI RAZGRANIČENJA GOSPODARSKIH POJASA

Jadransko more dugo je 870 kilometara, prosječna širina mu je 86 milja (159, 3 kilometra), a njegove tri četvrtine su u dubinama manjim od 200 metara.⁴⁵ Jadran je odvojen od Sredozemnog mora 75 km širokim Otrantskim vratima. Prema definiciji iz članka 122.⁴⁶ Konvencije o pravu mora iz 1982. godine, može se svrstati u **zatvorena ili**

41) Čl. 33. st. 2. PZ-a po kojem Republika Hrvatska surađuje sa susjednim državama radi donošenja i provođenja mjera zaštite i očuvanja živih morskih bogatstava u području gospodarskog pojasa Republike Hrvatske je u potpunosti u skladu s politikom EU u području ribarstva i njenim inzistiranjem na regionalnoj suradnji i suradnji sa susjedima.

42) Table of claims to maritime jurisdiction (as at 24 October 2007)

http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf (27. 10. 2007.)

43) **Zakonom o morskom ribarstvu** (Narodne novine, br. 74/1994, 57/1996, 46/1997 – pročišćeni tekst i 48/2005) propisano je da je **ribolovno more** morski prostor nad kojim Republika Hrvatska ima suverenost odnosno suverena prava i jurisdikciju u skladu s međunarodnim pravom, a sastoji se od unutrašnjega ribolovnog mora i vanjskoga ribolovnog mora koje obuhvaća područje teritorijalnog mora Republike Hrvatske, te zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske, odnosno gospodarski pojas Republike Hrvatske (čl. 3. t. 11.). Odnosno, pod ribolovnim morem Republike Hrvatske podrazumijeva se i zaštićeni ekološki-ribolovni pojas Republike Hrvatske, odnosno gospodarski pojas Republike Hrvatske nakon što Hrvatski sabor proglasi ostale sadržaje isključivoga gospodarskog pojasa u skladu s Konvencijom UN-a o pravu mora (čl. 5. Zakona o morskom ribarstvu).

Na temelju Zakona o morskom ribarstvu donešen je i **Pravilnik o granicama u ribolovnom moru Republike Hrvatske**, (Narodne novine, br. 48/2006) po kojem je ribolovno more Republike Hrvatske podijeljeno na 11 ribolovnih zona. Ribolovno more Republike Hrvatske obuhvaća vanjsko ribolovno more i unutarnje ribolovno more koje dijeli polazna crta. (čl. 2. st. 1. Pravilnika). Za ovaj rad potrebno je spomenuti odredbu čl. 3. Pravilnika u kojoj se navodi da vanjsko ribolovno more obuhvaća teritorijalno more Republike Hrvatske i zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske.

44) "U okviru Europske Unije ribolov je prešao u djelokrug njezinih zajedničkih tijela. U gospodarskim pojaseima država članica Unije (u tzv. ribarskim vodama Zajednice) love ribari iz svih drugih država članica. Zajedničkon ribarskom politikom uređuju se aktivnosti vezane uz iskorištavanje morskih resursa i organiziranje tržišta ribljih proizvoda. Vijeće ministara jednom na godinu donosi uredbu o ukupno dopuštenom izlovu i kvotama za svaku iduću godinu." Vokić Žužul, op. cit.(bilj. 18), str. 42.

45) Vokić Žužul, op. cit. (bilj. 18), str. 69.

46) U svrhe Konvencije **zatvoreno ili poluzatvoreno more** znači zaljev, bazen ili more okruženo s dvije ili više država i povezano s drugim morem ili oceanom uskim prolazom, ili koje se u cijelosti ili pretežito

poluzatvorena mora. Iz navedenog slijedi da Republika Hrvatska ima epikontinentalni pojas male površine, a i njezin potencijalni, budući gospodarski pojas moći će se prostirati samo u manjem dijelu od ukupne širine dopuštene međunarodnim pravom.

Također, prema čl. 123. obalne države na zatvorenom ili poluzatvorenom moru trebale bi međusobno surađivati na ostvarivanju svojih prava i ispunjavanju svojih dužnosti na temelju Konvencije⁴⁷.

Uz Hrvatsku⁴⁸, obalne države na Jadranu su Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Grčka, Italija i Slovenija.

Prema podacima kojima raspoložemo, niti jedna od njih nema proglašen gospodarski pojas⁴⁹, iako je ono bitno radi zaštite ribljeg bogatstva, arheoloških dobara te zaštite okoliša. Ako sve jadranske države kojima geografske okolnosti to dopuštaju (Albanija, Crna Gora, Hrvatska i Italija) uspostave svoje gospodarske pojase, u Jadranu će nestati područja koja sada imaju međunarodnopravni status otvorenog mora.⁵⁰ Bosna i Hercegovina i Slovenija⁵¹ svojim teritorijalnim vodama ne izlaze na otvoreno more, tako da nemaju pravo niti na epikontinentalni niti na gospodarski pojas.

U nastavku rada osvrnut ćemo se na države s kojima je za Hrvatsku moguće razgraničenje u gospodarskom pojasu: Italiju i Crnu Goru.

Vlada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Vlada Talijanske Republike potpisale su sporazum o razgraničenju epikontinentalnog pojasa 8. siječnja 1968.

sastoji od teritorijalnih mora i isključivih gospodarskih pojaseva dviju ili više obalnih država.

47) U tu svrhu one nastoje da, izravno ili pomoću odgovarajuće regionalne organizacije:

a) usklađuju gospodarenje, očuvanje, istraživanje i iskorištavanje živih bogatstava mora;

b) usklađuju ostvarivanje svojih prava i ispunjavanje svojih dužnosti glede zaštite i očuvanja morskog okoliša;

c) usklađuju svoje politike znanstvenog istraživanja i - gdje je to primjereno - poduzimaju zajedničke programe znanstvenog istraživanja toga područja;

d) pozovu, na odgovarajući način, druge zainteresirane države ili međunarodne organizacije na suradnju s njima u provedbi odredaba ovog članka.

48) Granica Republike Hrvatske na moru duga je 948 km, 66.75 km odnosi se na granice s teritorijalnim morima susjednih država i to: 27.1 km Italije, 12.1 km Slovenije i 27 km s Crnom Gorom. Razgraničenje unutar unutarnjih voda Republike Hrvatske prema Bosni i Hercegovini iznosi 15 km morske granice. <http://www.vlada.hr/default.asp?ru=175&sid=&jezik=1>, (24. 01. 2007.)

49) Table of claims to maritime jurisdiction (as at 24 October 2007)

http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf (27. 10. 2007.)

50) Vokić Žužul, op. cit. (bilj. 18), str. 113.

51) Unatoč tome, slovenski parlament je 4. listopada 2005. godine donio Zakon o proglašenju zaštićene ekološke zone u epikontinentalnom pojasu Republike Slovenije (Zakon o razglasitvi zaštitne ekološke cone in epikontinentalnem pasu Republike Slovenije (ZRZCEP) Uradni list RS, št. 93/05. dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/online.jsp?urlid=200593&dhid=78472>). Slovenski ekološki pojas nalazi se u području ZERP-a i epikontinentalnog pojasa Republike Hrvatske. Hrvatski sabor jednoglasno je donio Deklaraciju (Narodne novine br. 119/2005) kojom slovenski Zakon o zaštićenoj ekološkoj zoni i epikontinentalnom pojasu proglašava ništavim i međunarodno-pravno neutemeljenim te pokušajem povrede suverenih prava Hrvatske. Slovenska Vlada je također 5. siječnja 2006. godine donijela i Uredbu o određivanju područja ribolovnog mora Republike Slovenije (Uredba o določitvi območja ribolovnega morja Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 2/2006. dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/online.jsp?urlid=20062&dhid=80281>) kojom je proglasila slovensko ribolovno područje na moru koje obuhvaća cijeli Piranski zaljev te dijelove teritorijalnog mora, ZERP-a i epikontinentalnog pojasa Republike Hrvatske.

Opširnije vidi u: Dominis, Željko, Nestanak instituta otvorenog mora u Jadranu, Naše more, br. 5-6/2006, str. 233. – 236. i Barić Punda, Vesna, O morskim i podmorskim prostorima Republike Hrvatske u Pomorskom zakoniku iz 2004., Poredbeno pomorsko pravo, god. 46, br. 161/2007, str. 65.

godine u Rimu, na snagu je stupio 21. siječnja 1970. godine. Crta razgraničenja prema Sporazumu se temelji na načelu crte sredine, a sastoji se od 43 točke određene geografskim koordinatama. Razgraničenje teritorijalnog mora u Tršćanskom zaljevu završeno je Osimskim sporazumom 10. studenog 1975. godine, koji je na snagu stupio 2. travnja 1977. godine.⁵² Temeljem sukcesije sporazumi se primjenjuju i na Republiku Hrvatsku.

Godine 2004. Italija je proglasila arheološki pojas do 24 milje računajući od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora u kojem su zaštićeni arheološki i povijesno vrijedni predmeti u podmorju. Godine 2006. donijela je Zakon o zaštićenoj ekološkoj zoni. Do zaključenja sporazuma sa susjednim državama privremena vanjska granica talijanske ekološke zone slijedi crtu sredine čije su sve točke jednako udaljene od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora susjednih država. Tako talijanska zaštićena ekološka zona u nekim područjima zalazi u područje našeg ZERP-a i epikontinentalnog pojasa.⁵³

Kada Republika Hrvatska i Italija proglase svoje gospodarske pojaseve, morat će razgraničiti njegove vanjske granice. Ako Hrvatska proglasi svoj gospodarski pojas prije Italije, vjerojatno će njegovu privremenu vanjsku granicu definirati kao što ju je definirala i za ZERP (do sklapanja međunarodnih ugovora o razgraničenju, vanjska granica zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske privremeno će slijediti crtu razgraničenja epikontinentalnog pojasa uspostavljenu Sporazumom između SFRJ i Talijanske Republike o razgraničenju epikontinentalnog pojasa iz 1968. godine.⁵⁴), a nakon što Italija proglasi svoj gospodarski pojas, morat će sklopiti sporazum o konačnom razgraničenju. Za očekivati je da će se ta granica podudarati s granicom između epikontinentalnih pojasa. U međunarodnopravnoj doktrini se često navodi da je neprikladno i nelogično da jedna crta dijeli more između država, a da druga crta dijeli dno i podzemlje. Također je i iz primjera međunarodne sudske i arbitražne prakse pri razgraničenju država u njihovim gospodarskim i epikontinentalnim pojaseima vidljivo da se ono provodilo jedinstvenom morskom granicom.⁵⁵

Granice na moru između republika bivše Jugoslavije nisu bile određene pa se zbog toga moraju odrediti granice između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine u Malostonskom zaljevu, Hrvatske i Crne Gore⁵⁶ u Bokokotorskom zaljevu (poluotok Prevlaka, rt Oštro) te Hrvatske i Slovenije u Piranskom zaljevu.

52) Vidi Rudolf, Davorin, Kratak pregled povijesti morskih granica u Jadranskom moru (od dolaska Hrvata do danas), Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 33/43-44, 1996, str. 451.

53) Barić Punda, Vesna, O morskim i podmorskim prostorima Republike Hrvatske u Pomorskom zakonu iz 2004., Poredbeno pomorsko pravo, god. 46, br. 161/2007, str. 64 i 65.

54) Odluka o proširenju jurisdikcije, točka 6.

55) Primjere vidi u: Degan, Vladimir Đuro, Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2002.; Turkalj, Kristian, Piranski zaljev, Zagreb, Organizator, 2002.; Vokić Žužul, Marina, Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas, Zagreb, Novi informator, 2003. i <http://www.icj-cij.org/icjwww/idecisions/icasessbycountry.htm> (stranice Međunarodnog suda pravde).

56) Sporazum o normalizaciji odnosa između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije sklopljen je u Beogradu 23. kolovoza 1996. godine. u čiji članku 4. glasi: „Ugovorne stranke suglasne su da međusobnim pregovorima riješe sporno pitanje Prevlake. Time se pridonosi potpunoj sigurnosti dijela područja Republike Hrvatske u toj regiji Dubrovnika i područja Savezne Republike Jugoslavije u regiji Bokokotorskog zaljeva. Ugovorne stranke to važno sporno pitanje riješit će međusobnim pregovorima u duhu Povelje Ujedinjenih naroda i dobrosusjedstva. Do postizanja međusobnog sporazuma o Prevlaci, Ugovorne stranke suglasne su poštovati postojeći sustav sigurnosti, uspostavljen za promatranja Ujedinjenih naroda.“ (Degan, Đuro Vladimir, Hrvatska država u međunarodnoj zajednici: razvitak njezine međunarodnopravne osobnosti tijekom povijesti, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2002, str. 260.).

Republika Hrvatska i Crna Gora moraju razgraničiti svoje teritorijalno more, epikontinentalni pojas te gospodarski pojas ako/kada se proglasi. Dana 10. prosinca 2002. godine potpisan je Protokol između Vlade Republike Hrvatske i Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije o privremenom režimu uz južnu granicu između dviju država. Protokolom su uspostavljeni privremeni režim na području uz južnu granicu koji će važiti do sklapanja ugovora o granici. Protokol, dakle, ima privremeni karakter, a primjenjuje se još i danas.

Prema Turkalju je za razgraničenje s Crnom Gorom moguće zamisliti tri situacije: 1. da obje države proglase gospodarske pojase te istodobno razgraniče gospodarske i epikontinentalne pojase, 2. da samo jedna proglasi gospodarski pojas i 3. da niti jedna država ne proglasi gospodarski pojas pa da razgraniče samo epikontinentalni pojas.⁵⁷

Odluka o proširenju jurisdikcije također se poziva na spomenuti Protokol. Do sklapanja međunarodnih ugovora o razgraničenju vanjska granica zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske privremeno će slijediti crtu koja slijedi smjer i nastavlja se na privremenu crtu razgraničenja teritorijalnih mora, kako je to utvrđeno Protokolom o privremenom režimu uz južnu granicu između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore.⁵⁸

57) Turkalj, op. cit. (bilj. 17) str. 71.

58) Točka 6. Odluke o proširenju jurisdikcije.

5. PRIKAZ PRAVA I OBVEZA OBALNIH DRŽAVA U GOSPODARSKOM POJASU I ZERP-u

Obalna država u svom gospodarskom pojasu ima određena suverena prava, ali i dužnosti. U njemu također postoje prava i dužnost neobalnih država te država u nepovoljnom geografskom položaju.

U nastavku rada prikazat ćemo ova prava/obveze prema odredbama Konvencije UN, hrvatskog Pomorskog zakonika te Odluke o proširenju jurisdikcije. Pojedine odredbe bit će dodatno prikazane.

DEFINICIJA GOSPODARSKOG POJASA/ZAŠTIĆENOG EKOLOŠKO-RIBOLOVNOG POJASA		
Konvencija UN o pravu mora	Pomorski zakonik	Odluka o proširenju jurisdikcije
Isključivi gospodarski pojas je područje koje se nalazi izvan teritorijalnog mora i uz njega, podvrgnuto posebnom pravnom režimu ustanovljenom u ovome dijelu, na temelju kojega su prava i jurisdikcija obalne države i prava i slobode drugih država uređeni relevantnim odredbama Konvencije. (čl. 55.) Isključivi gospodarski pojas ne smije se prostirati preko 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora. (čl. 57.)	Gospodarski pojas Republike Hrvatske obuhvaća morske prostore od vanjske granice teritorijalnoga mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom. (čl. 32.)	Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske obuhvaća morski prostor od vanjske granice teritorijalnoga mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom. Vanjske granice zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske utvrdit će se međunarodnim ugovorima o razgraničenju s državama čije obale leže sučelice ili bočno u odnosu na hrvatsku obalu. (čl. 5.) Do sklapanja međunarodnih ugovora o razgraničenju, vanjska granica zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske privremeno će slijediti crtu razgraničenja epikontinentalnog pojasa uspostavljenu Sporazumom između SFRJ i Talijanske Republike o razgraničenju epikontinentalnog pojasa iz 1968. godine, a kod bočnog razgraničenja crtu koja slijedi smjer i nastavlja se na privremenu crtu razgraničenja teritorijalnih mora kako je to utvrđeno Protokolom o privremenom režimu uz južnu granicu između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore. (čl. 6.)
PRAVA OBALNE DRŽAVE (Republike Hrvatske)		
Konvencija UN o pravu mora	Pomorski zakonik	Odluka o proširenju jurisdikcije

5. 1. Tumačenje pojedinih spornih odredaba - međunarodnih konvencija i pomorskog zakonika s prijedlozima za njihovu dosljednu pravnu primjenu

Osvrnimo se na neka pitanja u svezi s pravima i obvezama država u gospodarskom pojasu. Već je isticano da obalna država u svom gospodarskom pojasu ima određena suverena prava, a ne suverenost,⁵⁹ te jurisdikciju.⁶⁰

Iz gore prikazane tablice je vidljivo da Pomorski zakonik ne sadrži neke odredbe sadržane u Konvenciji UN o pravu mora. Prema čl. 140. Ustava Republike Hrvatske⁶¹, međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Budući da je Konvencija UN o pravu mora na snazi u Republici Hrvatskoj, čini dio hrvatskog pravnog poretka i po pravnoj snazi je iznad zakona, u slučaju potrebe moći će se primijeniti njezine odredbe.

Tako se npr. u PZ-u ne navode slobode otvorenog mora nego se sloboda plovidbe i prelijetanja budućeg gospodarskog pojasa spominju samo u odredbama čl. 41. PZ-a koje se odnose na zaštitu od onečišćenja u tom morskom prostoru. "Činjenicu da se u zakonima nekih država te slobode ne spominju, ne bi međutim, trebalo tumačiti kao pokušaj njihovog uskraćivanja trećim državama, jer bi to bilo u potpunoj suprotnosti s temeljnim načelima općeprihvaćenog koncepta pravnog režima gospodarskog pojasa. U potencijalnom gospodarskom pojasu Republike Hrvatske sve bi države, obalne i neobalne imale, dakle, - slobode plovidbe, prelijetanja zračnog prostora iznad tog pojasa i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda, ali i druge međunarodnopravno dopuštene upotrebe mora koje se tiču i tih sloboda."⁶² Kao najveća prijetnja slobodi plovidbe gospodarskim pojasom smatra se ostvarivanje prava i dužnosti obalne države temeljem dijela XII. Konvencije, koji se odnosi na obvezu države da štiti i čuva morski okoliš, posebice odredbe čl. 220., jer neumjereno vršenje te jurisdikcije može predstavljati ozbiljnu smetnju ostvarivanju slobode plovidbe gospodarskim pojasom.

Prema odredbi čl. 62. st. 2. Konvencije UN o pravu mora, obalna država određuje svoju sposobnost iskorištavanja živih bogatstava isključivoga gospodarskog pojasa, a ako obalna država nema sposobnost iskorištavanja cjelokupnoga dopustivog ulova, ona će sporazumima ili drugim aranžmanima⁶³, a u skladu s načinima, uvjetima, zakonima i drugim propisima navedenima u stavku 4.⁶⁴, odobriti drugim državama pristup višku

59) Razliku vidi supra bilj. 19.

60) Jurisdikcija je zbir ovlaštenja obalne države (njenih organa). „Za razliku od suverenosti, u istome području jurisdikciju mogu imati dvije države (pa i više država), premda se njihova ovlaštenja mogu razlikovati i u opsegu i pojedinačno.“ Rudolf, op. cit. (bilj. 2), str. 61. Rudolf također navodi i da je nositelj suverenosti uvijek država, a jurisdikciju mogu ostvarivati i drugi subjekti međunarodnog prava (npr. međunarodne organizacije).

61) Narodne novine, br. 41/2001.

62) Vokić Žužul, Prava trećih država u gospodarskom pojasu obalne države, Zagreb, HAZU Jadranski zavod, Poredbeno pomorsko pravo, god. 42, br. 152/2003, str. 88.

63) „Valja zaključiti precizan i detaljan ugovor. Ugovori mogu biti različiti: direktno licenciranje, joint venture, ugovori o suradnji ili međunarodni ugovori određenog broja država o određivanju više dopustive lovine.“ Barić Punda, Vesna; Lulić, Mira, Prikaz pojedinih odredbi o gospodarskom pojasu u nacionalnim propisima, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 1/2, 1999, str. 107.

64) Ti zakoni i drugi propisi moraju biti u skladu s Konvencijom i mogu se, pored ostaloga, odnositi:

(a) na izdavanje dozvola za ribare, ribarske brodove i opremu, uključujući plaćanje pristojbi i druge oblike naknade koji se, za obalne države u razvoju, mogu sastojati od odgovarajućih naknada na polju finan-

dopustivog ulova, vodeći posebice računa o odredbama članaka 69. i 70., osobito prema ondje spomenutim državama u razvoju. "To znači da je obalna država dužna omogućiti ribolov u onim količinama koje neće prelaziti razinu najvišeg održivog prinosa, utvrđenog na temelju bioloških i ekonomskih činitelja. Dužna je, dakle, sprečavati prekomjeren ribolov, ali i ribolov ispod razine koja daje optimalan prinos. Ako njezini ribari nisu u stanju ostvarivati optimalni prinos, dužna je omogućiti izlovljavanje „preostalih“ količina, tzv. viška (količine koja tvori razliku između lovine vlastitih ribara i ukupne lovine koja omogućava ostvarivanje najvišeg održivog prinosa) stranim ribarima."⁶⁵ Odredba čl. 69. regulira prava **neobalnih država**, a 70. prava **država u nepovoljnom geografskom položaju**⁶⁶. One imaju prvenstveno pravo (prednost) na pravičnoj osnovi sudjelovati u iskorištavanju odgovarajućeg dijela viška živih bogatstava gospodarskih pojasa obalnih država iz iste subregije ili regije, vodeći računa o relevantnim gospodarskim i geografskim okolnostima svih zainteresiranih država. Za **razvijene** neobalne države i **razvijene** države u nepovoljnom geografskom položaju Konvencija je postavila ograničenja. Prema čl. 69. t. 4. (razvijene neobalne države), odnosno čl. 70. t. 5. (razvijene države u nepovoljnom geografskom položaju) one su ovlaštene sudjelovati u iskorištavanju viška živih bogatstava jedino u isključivim gospodarskim pojasevima razvijenih obalnih država iz iste subregije ili regije. Člankom 71. Konvencije UN o pravu mora određeno je da se na obalne države čije je gospodarstvo pretežno ovisno o iskorištavanju živih bogatstava njezina gospodarskog pojasa ne primjenjuju prava neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju.

Međutim, u praksi će se prava na osnovi ovih članaka vjerojatno teško ostvarivati jer će biti teško odrediti cjelokupnu dopustivu lovinu živih bogatstava, odnosno višak lovine. Osim toga, Konvencija ne definira pojam „iste subregije ili regije“⁶⁷.

ciranja, opreme i tehnologije za ribarsku industriju;

(b) na određivanje vrsta koje se mogu loviti i utvrđivanje kvota ulova, bilo u odnosu na određena riblja naselja ili skupine naselja, ili ulova po jednom brodu u određenom vremenskom razdoblju, ili ulova državljana jedne države u određenom razdoblju;

(c) na utvrđivanje sezona i područja ribolova, tipova, veličina i količine ribarskog pribora te tipova, veličina i broja ribarskih brodova koji se mogu koristiti;

(d) na preciziranje starosti i veličine riba i drugih vrsta koje se mogu loviti;

(e) na određivanje informacija koje se traže od ribarskih brodova, uključujući statistike o ulovu i poduzetom ribolovu, te izvješća o položaju broda;

(f) na obvezu da se provedu, uz ovlaštenje i pod nadzorom obalne države, programi određenih istraživanja ribolova i uređenje provedbe tih istraživanja, uključujući uzimanje uzoraka ulova, korištenje uzoraka i izvješćavanje o pratećim znanstvenim podacima;

(g) na postavljanje promatrača ili vjezbenika na te brodove od strane obalne države;

(h) na iskrcavanje cijeloga ili jednog dijela ulova takvih brodova u lukama obalne države;

(i) na načine i uvjete koji se odnose na zajedničke pothvate ili druge oblike suradnje;

(j) na tražene uvjete za uvježbavanje osoblja i za prijenos tehnologije ribolova, uključujući jačanje sposobnosti obalnih država za poduzimanje istraživanja na području ribolova;

(k) na postupke za provedbu propisa.

65) Rudolf, op. cit. (bilj. 2), str. 65. Opširnije vidi i u Lulić, op. cit. (bilj. 9).

66) „**Država u nepovoljnom geografskom položaju** označava obalne države, uključujući obalne države na zatvorenim ili poluzatvorenim morima, koje njihov geografski položaj čini, glede dovoljne opskrbe ribom za prehrambene potrebe njihova stanovništva ili dijela stanovništva, ovisnima o iskorištavanju živih bogatstava isključivih gospodarskih pojaseva drugih država u subregiji ili regiji, i obalne države koje ne mogu imati vlastiti isključivi gospodarski pojas.“ (čl. 70. st. 2. Konvencije UN o pravu mora).

67) "Pod terminom "regija" uzima se geografsko grupiranje priznato unutar sustava UN-a – Afrika, Azija, Istočna Europa, Latinska Amerika, Zapadna Europa i drugi." Lulić, op. cit. (bilj. 9), str. 52. bilješka 240.

Što ove odredbe znače za Republiku Hrvatsku? Kako Ibler ističe, Republika Hrvatska ne spada u države u nepovoljnom gospodarskom pojasu po definiciji iz čl. 70. st. 2. Konvencije UN o pravu mora (vidi definiciju supra bilješka 65.),⁶⁸ ali ne daje dodatno pojašnjenje. Uvažavajući mišljenje cijenjenog autora da "analiziranje sadržaja i dosega čl. 61. do 73. Dijela V. u odnosu na interese Hrvatske zahtijeva multidisciplinarni pristup stručnjaka međunarodnog prava, ihtiologije, gospodarstva i ekologije"⁶⁹, ipak ćemo prokomentirati kako bi se navedene odredbe primjenjivale u hrvatskom gospodarskom pojasu ako bi došlo do njegova proglašenja.

Status država u nepovoljnom položaju određuju:

1. kumulativno geografski (npr. država ima gospodarski pojas, ali je male površine zbog kratke obale) i gospodarski činitelji (ribolovom u granicama svoje jurisdikcije obalna država ne može osigurati dovoljne količine ribe za ishranu vlastitog stanovništva) ili
2. samo geografski (država se nalazi u uskom moru, ili ima obalu sučeljenu drugoj državi ili državama, pa nije u stanju proklamirati gospodarski pojas).⁷⁰

Smatramo da Republika Hrvatska ne bi ispunila ni prvi niti drugi uvjet za stjecanje statusa države u nepovoljnom gospodarskom položaju. Po uvjetu u kojem se traži samo ispunjavanje geografskih činitelja zbog toga što Jadransko more jest usko (vidi supra 4.), ali bi Hrvatska u njemu ipak mogla proglasiti gospodarski pojas. U slučaju kada bi se gledalo kumulativno ispunjenje geografskih i gospodarskih činitelja, Hrvatska ne ispunjava ovaj gospodarski, jer zasigurno ima dovoljno ribe za ishranu vlastitog stanovništva.

Od obalnih država na Jadranskom moru u nepovoljnom geografskom položaju bile bi Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Slovenija. Smatramo da Italija zbog izlaza na Sredozemno more i činjenicu da najviše ribe u Jadranu ulove njezini ribari nije u nepovoljnom geografskom položaju.

Promotrimo još i status (ne)razvijene zemlje i što to za nas znači. Možemo reći da Hrvatska pripada u kategoriju zemalja u razvoju. Ovo dovodimo u svezu s ograničenjima iz čl. 69. i st. 4. i čl. 70. t. 5., a koja su vrlo bitna za Republiku Hrvatsku. Naime, ako bi proglasila gospodarski pojas i odredila višak lovine, ne bi morala dopustiti razvijenim neobalnim državama i razvijenim državama u nepovoljnom geografskom položaju iz iste subregije ili regije da sudjeluju u iskorištavanju živih bogatstava.

Za očekivati je da će susjedne razvijenije neobalne države npr. Austrija vjerojatno surađivati u znanstvenom istraživanju mora.

Konvencija UN sadrži posebna pravila glede gospodarenja ribljim naseljima koja se nalaze u isključivim gospodarskim pojasima dviju ili više obalnih država ili u isključivom gospodarskom pojasu jedne države i u području uz njega (čl. 63.), vrlo migratornim vrstama (čl. 64.), morskim sisavcima (čl. 65.), anadromnim ribama (čl. 66.), katadromnim vrstama riba (čl. 67.) i vrstama od dna⁷¹ (čl. 68.). Budući da bi pojašnjavanje ovih

68) Ibler, Vladimir, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, Barbat, 2001, str. 119.

69) Ibid. str. 73.

70) Prema Rudolf, op. cit. (bilj. 2.), str. 71. bilješka 17.

71) Prema Rudolfu, morska bića od dna u gospodarskom pojasu podložna su pravnom režimu epikontinentalnog pojasa. Za njih se ne utvrđuje dopuštena lovina, niti je obalna država dužna podijeliti tzv. višak lovine s drugim državama. Rudolf, op. cit. (bilj. 2), str. 58.

odredaba znatnije premašivalo okvire ovoga rada, opširnije vidi u radovima cijenenih autora: Rudolfa (Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu) i Lulić (Gospodarski pojas s posebnim osvrtom na nacionalna zakonodavstva).

Proglašavanjem gospodarskog pojasa obalna država preuzima brojne obveze te stječe značajna prava radi zaštite i očuvanja morskog okoliša. Brz razvoj tehnologije i postojanje raznih vrsta onečišćivača utjecali su i na onečišćenje morskog okoliša⁷². Međunarodne organizacije stoga ulažu značajne napore kako bi potaknule države da zajedničkom suradnjom, sklapanjem regionalnih ugovora, ratificiranjem konvencija za zaštitu okoliša te donošenjem nacionalnih propisa zaštite i očuvaju morski okoliš.

Dužnost suradnje među državama spominje se na nekoliko mjesta u Konvenciji. Republika Hrvatska je dosad pokazala punu suradnju s državama u regiji te je sudjelovala u radu međunarodnih organizacija radi utvrđivanja pravila, mjera i postupaka radi suzbijanja i smanjivanja onečišćenja mora i morskog okoliša.⁷³

Što je s pravima i dužnostima država u gospodarskom pojasu koja nisu regulirana Konvencijom UN o pravu mora a koja se mogu pojaviti⁷⁴? I ovaj problem je donekle riješen Konvencijom. Prema čl. 59. u slučajevima za koje Konvencijom u gospodarskom pojasu nisu propisana prava ili jurisdikcija obalnoj državi ili drugim državama, a sukob izbije između interesa obalne države i neke druge države ili država, taj bi se sukob trebao riješiti na temelju pravičnosti i u svjetlu svih relevantnih okolnosti, vodeći računa o važnosti tih interesa za stranke i za međunarodnu zajednicu u cjelini.

6. ZAKLJUČAK

Donošenjem Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora 1982. godine Ujedinjeni narodi su kodificirali veliki dio međunarodnog mora te prvi put regulirali institut gospodarskog pojasa. On je postao dio običajnog međunarodnog prava i prije nego je Konvencija stupila na snagu 16. 11. 1994. godine. Po svom pravnom statusu gospodarski pojas je pojas *sui generis*: on nije ni dio državnog područja niti je kao otvoreno more slobodan za sve države. Gospodarski pojas obuhvaća morske prostore od vanjske granice teritorijalnoga mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom. Međunarodnim pravom je dopušteno proglasiti gospodarski pojas čija vanjska granica ne prelazi 200 morskih milja mjereći od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora.

72) Onečišćenje morskog okoliša znači čovjekovo izravno ili neizravno unošenje tvari ili energije u morski okoliš, uključujući estuarije, koje uzrokuje ili može prouzročiti takve pogubne posljedice kao što su šteta živim bogatstvima i životu u moru, ugrožavanje ljudskog zdravlja, ometanje pomorskih djelatnosti, uključujući ribolov i druge zakonite upotrebe mora, pogoršanje upotrebne kvalitete morske vode i umanjenje privlačnosti. (čl. 1. t. 4. Konvencije UN o pravu mora).

73) Republika Hrvatska među ostalim je članica sljedećih organizacija: Globalnog programa za zaštitu okoliša (GEF), UNCTAD-a, Međunarodne hidrografske organizacije (IHO), Međunarodne komisije za znanstveno istraživanje Sredozemnog mora (CIESM), IMO-a, Međunarodne vlasti za morsko dno (ISBA), Međuvladine oceanografske komisije (IOC), Organizacije za prehranu i poljoprivredu (FAO), Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP), Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) i mnogih drugih. Popis dostupan na: <http://www.hidra.hr/rh/rh.htm> (4. 11. 2007.).

74) Ovdje je riječ o tzv. rezidualnim pravima.

U gospodarskom pojasu obalna država ima:

1. suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima kao i proizvodnje energije korištenjem vode, struja i vjetrova;
2. jurisdikciju glede podizanja i uporabe umjetnih otoka, uređaja i naprava; znanstvenog istraživanja mora; zaštite i očuvanja morskog okoliša;
3. druga prava i dužnosti predviđena Konvencijom.

U njemu sve države imaju slobode plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cijevovoda.

Gospodarski pojas država nema *ipso facto*, već ga mora izričito proglasiti. To je neotuđivo i vremenski neograničeno pravo svake obalne države i ona ga može ostvariti u bilo kojem trenutku (osim u slučaju kada joj geografski položaj to ne dopušta). Većina država je i iskoristila to svoje pravo. Neke su umjesto gospodarskog pojasa proglasile ribolovne zone, ekološke pojase, arheološke pojase, odnosno ekološko-ribolovne pojase.

Republika Hrvatska nije iskoristila svoje pravo i proglasila gospodarski pojas, iako je on zakonski reguliran Pomorskim zakonikom, već je 2003. godine Odlukom o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru proglasila zaštićeni ekološko-ribolovni pojas (ZERP). On se od gospodarskog pojasa razlikuje po tome što se u ZERP-u ne ostvaruju suverena prava radi proizvodnje energije korištenjem mora, morskih struja i vjetrova te prava na gradnju i primjenu propisa o gradnji, radu i uporabi umjetnih otoka, uređaja i naprava na moru, morskom dnu i podzemlju. Zbog pritiska iz Europske Unije Hrvatski sabor je donio odluku kojom će se režim ZERP-a na države članice Europske Unije početi primjenjivati najkasnije od 1. siječnja 2008. godine. Ova odluka nesumnjivo šteti interesima Republike Hrvatske. Naime, do početka primjene režima ZERP-a ribari država članica Europske Unije i dalje mogu neometano, nekontrolirano i bez naknade izlovljavati žive organizme iz hrvatskog ZERP-a kao da su na otvorenom moru. Iako će primitkom Republike Hrvatske u članstvo Europske Unije naše more postati dio zajedničkog mora, slobodno za sve države članice, potrebno je barem do tada zaštititi i sačuvati prirodno bogatstvo i morski okoliš te postaviti okvire za njihovu zaštitu i nakon toga.

U teoriji se nerijetko spominje da države ne bi trebale proglasiti gospodarski pojas ako ga ne mogu kontrolirati jer je potrebno angažirati dodatna materijalna i financijska sredstva. Ovaj razlog se spominjao i pri raspravi treba li Hrvatska ili ne treba proglasiti gospodarski pojas. Smatramo da za provođenje nadzora nisu potrebna značajno velika sredstva iz državnog proračuna, a Republika Hrvatska i inače treba razviti sustave kontrole plovidbe. Donesen je i Zakon o obalnoj straži na temelju kojeg će se osnovati Obalna straža Republike Hrvatske čiji temeljni zadatak je zaštita suverenih prava i provedba jurisdikcije Republike Hrvatske u ZERP-u, epikontinentalnom pojasu i na otvorenom moru. U prilog ovomu dodajemo i to da postoje brojni primjeri država s izrazito širokim morskim prostranstvima ispred svojih obala koji zasigurno ne mogu kontrolirati pa imaju proglašen gospodarski pojas.

Svaka država ima suvereno pravo radi iskorištavanja svojih prirodnih bogatstava, ali i obvezu štititi i čuvati morski okoliš.⁷⁵ Ustav Republike Hrvatske kao najvišu vrednotu ustavnog poretka Republike Hrvatske navodi, među ostalim, i očuvanje prirode i

75) Vidi čl. 192. i 193. Konvencije UN o pravu mora.

čovjekova okoliša.⁷⁶ Ustavom je također propisano da more, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva imaju osobitu zaštitu Republike Hrvatske.⁷⁷ Ostvarivanje prava i dužnosti obalne države koja se odnose na obvezu države da štiti i čuva morski okoliš općenito se smatraju najvećom prijetnjom slobodi plovidbe gospodarskim pojasom jer neumjereno vršenje te jurisdikcije može predstavljati ozbiljnu smetnju ostvarivanju slobode plovidbe gospodarskim pojasom.

Obveze preuzete ratifikacijom Konvencije Ujedinjenih naroda Republika Hrvatska ispunjava sama (donošenjem i izmjenama brojnih propisa⁷⁸, programa, strategija; poduzimanjem mjera, istraživanjima), u suradnji sa susjednim državama te radom u međunarodnim organizacijama (UN, IMO, FAO, INEP i mnoge druge), a činit će to i ubuduće u duhu dobrosusjedskih odnosa i poštivanja prava drugih država.

Republika Hrvatska ima kompleksan položaj. Ona je obalna država i to u zatvorenom (poluzatvorenom) moru, tranzitna, u povoljnom položaju, pomorska država s dugom ribolovnom tradicijom, popularno turističko odredište, zemlja u razvoju, kandidatkinja za primitak u punopravno članstvo Europske Unije... Sve ovo daje joj brojna prava, ali i nameće velike obveze. Nedvojbeno je da će nam status zemlje članice Europske Unije donijeti određene prednosti, ali treba paziti da ispunjavajući uvjete i obveze koje nam se svakodnevno nameću ne zanemarimo i naše nacionalne interese.

Iz svih navedenih razloga smatramo da bi Republika Hrvatska što prije trebala početi s primjenom režima ZERP-a na sve države te razmotriti i proglašenje gospodarskog pojasa sa svim pravima i obvezama koje iz toga proizlaze.

76) Vidi čl. 3. Ustava Republike Hrvatske.

77) Ibid. čl. 52. I zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitog kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku Hrvatsku, također imaju njezinu osobitu zaštitu.

78) Smatramo da bi prije proglašenja gospodarskog pojasa još neke propise trebalo dopuniti, odnosno izmijeniti u onim dijelovima koji se na njega odnose. Kao primjer navodimo da se u Pomorskom zakoniku u dijelu "Gospodarski pojas" ne navode slobode otvorenog mora na koje države imaju pravo i u gospodarskom pojasu, nego se sloboda plovidbe i prelijetanja budućeg gospodarskog pojasa spominju samo u odredbama koje se odnose na zaštitu od onečišćenja u tom morskom prostoru. Iako svaka država ima ova prava trebalo bi ih radi pravne sigurnosti preciznije navesti.

Literatura

1. Andrassy, Juraj; Bakotić, Božidar; Vukas, Budislav, Međunarodno pravo 1, Zagreb, Školska knjiga, 1998.
2. Barić Punda, Vesna, Granice Republike Hrvatske na moru, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 3/4, 1998, str. 731. – 741.
3. Barić Punda, Vesna; Lulić, Mira, Prikaz pojedinih odredbi o gospodarskom pojasu u nacionalnim propisima, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 1/2, 1999, str. 103. – 112.
4. Barić Punda, Vesna, O morskim i podmorskim prostorima Republike Hrvatske u Pomorskom zakoniku iz 2004., Poredbeno pomorsko pravo, god. 46, br. 161/2007, str. 63. – 78.
5. Čorić, Dorotea, Teritorijalna primjena međunarodnog sustava odgovornosti za štetu zbog onečišćenja uljem iz 1992. godine u državama koje nisu proglasile gospodarski pojas, Poredbeno pomorsko pravo, god. 40, br. 155/2001, str. 71. – 82.
6. Degan, Vladimir Đuro, Pravna načela o razgraničenjima morskih prostora (temeljena na konvencijama i sudskoj praksi), Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 35/51-52, 1998, str. 705-713.
7. Degan, Vladimir Đuro, Hrvatska država u međunarodnoj zajednici: razvitak njezine međunarodnopravne osobnosti tijekom povijesti, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2002.
8. Degan, Vladimir Đuro, Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2002.
9. Dominis, Željko, Nestanak instituta otvorenog mora u Jadranu, Naše more, br. 5-6/2006, str. 228. – 238.
10. Grabovac, Ivo, Suvremeno hrvatsko pomorsko pravo i Pomorski zakonik, Split, Književni krug, 2005.
11. Ibler, Vladimir, Rječnik međunarodnog javnog prava, Zagreb, Informator, 1987.
12. Ibler, Vladimir, Pravo Republike Hrvatske da proglasi svoj isključivi gospodarski pojas, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1996, str. 23 – 46.
13. Ibler, Vladimir, Uz pitanje lateralnih granica Republike Hrvatske na moru, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 35/51-52, 1998, str. 693-697.
14. Ibler, Vladimir, Međunarodno pravo mora i Hrvatska, Zagreb, Barbat, 2001.
15. Lulić, Mira, Gospodarski pojas s posebnim osvrtom na nacionalna zakonodavstva, magistrski rad, Split, Pravni fakultet, 1999.
16. Mazur, Nives; Činčurak, Biljana, Međunarodnopravna analiza razgraničenja Republike Hrvatske i Republike Slovenije u Piranskom zaljevu Pravni vjesnik, br. 1-2/2007, str. 221. – 246.
17. Miloš, Ivan; Rudić, Dušan, Gospodarski pojas – strateški čimbenik prometno-gospodarskog sustava Republike Hrvatske, Naše more, br. 1-2/2005, str. 1. – 12.
18. Rudolf, Davorin, Međunarodno pravo mora, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1985.
19. Rudolf, Davorin, Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu, Split, Književni krug, 1988.
20. Rudolf, Davorin, Kratak pregled povijesti morskih granica u Jadranskom moru (od dolaska Hrvata do danas), Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 33/43-44, 1996, str. 445-452.
21. Rudolf, Davorin, Morske granice između Republike Hrvatske i Republike Italije, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 35/51-52, 1998, str. 699-700.
22. Rudolf, Davorin, More pod vlašću Republike Hrvatske i odnosi sa susjednim državama, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 1/2007, str. 67. – 75.
23. Turkalj, Kristian, Piranski zaljev, Zagreb, Organizator, 2002.

24. Turkalj, Kristian, Isključivi gospodarski pojas – da li ga proglasiti i kako ga razgraničiti, Hrvatska pravna revija, 1/2001, str. 56. – 71.
25. Vokić Žužul, Marina, Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas, Zagreb, Novi informator, 2003.
26. Vokić Žužul, Marina, Prava trećih država u gospodarskom pojasu obalne države, Poredbeno pomorsko pravo, god. 42, br. 157/2003, str. 85. – 107.
27. Vokić Žužul, Marina, Jurisdikcija obalne države u pogledu zaštite i očuvanja morskog okoliša u gospodarskom pojasu, Poredbeno pomorsko pravo, god. 43, br. 158/2004, str. 213. – 226.
28. Vukas, Budislav, Međunarodni sud za pravo mora, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 35/51-52, 1998, str. 701-704.
29. Mišljenje o zahtjevu Republike Hrvatske za članstvo u Europskoj Uniji – Priopćenje Komisije, Komisija Europskih zajednica, COM(2004) 257 konačni tekst, Brussels, 20. travnja 2004.
30. „Italija ne spori da Hrvatska ima pravo proglasiti gospodarski pojas, ali savjetuje odgodu“, Vjesnik, 19. rujna, 2003.
31. „Proglasiti gospodarski pojas“, Vjesnik, 16. svibnja 2006.
32. „Svaka država zakonski ima pravo proglasiti svoj gospodarski pojas“, Poslovni dnevnik, 8. prosinca 2006.
33. „ZERP može usporiti pristupne pregovore“, Jutarnji list, 28. kolovoza 2007.
34. „Socrates poziva na zajedničku pomorsku granicu EU-a“ <http://www.mmtpr.hr/default.asp?id=4187>, 24. 10. 2007.
35. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 9/2000.
36. Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst), Narodne novine, br. 41/2001.
37. Povelja Ujedinjenih naroda – Statut Međunarodnog suda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 15/1993.
38. Pomorski zakonik, Narodne novine, br. 181/2004, 76/2007.
39. Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine, br. 157/03, 77/2004. i 138/2006.
40. Odluka o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji i pristupa (akcesije) Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 11/1995.
41. Sporazum između Vlade SFRJ i Vlade Republike Italije o razgraničenju epikontinentalnog pojasa između dvije zemlje, u: Ibler, Vladimir, Međunarodno pravo mora i Hrvatska, Zagreb, Barbat, 2001, str. 545. – 548.
42. Zakon o potvrđivanju (ratifikaciji) ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije o morskome ribolovu, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 3/1994.
43. Memorandum o suglasnosti između Vlade Republike Hrvatske, Vlade Talijanske Republike i Vlade Republike Slovenije o uspostavi zajedničkog sustava plovidbenih pravaca i sustava usmjerene i odijeljene plovidbe u sjevernom dijelu sjevernog Jadrana, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 5/2001.
44. Zakon o morskome ribarstvu, Narodne novine, br. 74/94, 57/96, 46/97 – pročišćeni tekst i 48/05.
45. Pravilnik o granicama u ribolovnom moru Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 144/05.
46. Zakon o obalnoj straži, Narodne novine, br. 109/2007.
47. Deklaracija, Narodne novine br. 119/2005.

48. Mišljenje o zahtjevu Republike Hrvatske za članstvo u Europskoj Uniji – Priopćenje Komisije, Komisija Europskih zajednica, COM (2004) 257 konačni tekst, Brussels, 20. travnja 2004.
http://www.mvpei.hr/ei/Download/2004/04/27/Misljenje_EK-hrv.pdf
49. Protokol između Vlade Republike Hrvatske i Savezne Vlade Savezne Republike Jugoslavije o privremenom režimu uz južnu granicu između dviju država, Vjesnik, 12. prosinca 2002.
<http://www.bum.vjesnik.hr/pdf/2002%5C12%5C12%5C06A6.PDF>
50. Zakon o razglasitvi zaštitne ekološke cone in epikontinentalnem pasu Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 93/05.
51. Uredba o določitvi območja ribolovnega morja Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 2/2006.
52. Službene internetske stranice Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka <http://www.mmtpr.hr/>
53. Službene internetske stranice Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske <http://www.mvpei.hr/>
54. Priopćenje za javnost broj 260/03
http://www.mvpei.hr/custompages/static/hrv/templates/_firt_Priopcenja.asp?id=117
55. Priopćenje za javnost broj 278/03
http://www.mvpei.hr/custompages/static/hrv/templates/_firt_Priopcenja.asp?id=85
56. Table of claims to maritime jurisdiction (as at 24 October 2007) http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf 27. 10. 2007.
57. Table recapitulating the status of the Convention and of the related Agreements, as at 7 August 2007 http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2007.pdf
58. Treaty on the State Border between the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina, 30 July 1999 <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/HRV-BIH1999SB.PDF>
59. Agreement between Albania and Italy for the determination of the continental shelf of each of the two countries, 18 December 1992 <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/ALB-ITA1992CS.pdf>
60. Stranice Međunarodnog suda pravde
<http://www.icj-cij.org/icjwww/idecisions/icasessbycountry.htm>
61. Delegacija Europske komisije u Republici Hrvatskoj
<http://www.delhrv.ec.europa.eu/hr>
62. Hidra
<http://www.hidra.hr/rh/rh.htm>

EXCLUSIVE ECONOMIC ZONE OF THE REPUBLIC OF CROATIA IN THE LIGHT OF NATIONAL AND INTERNATIONAL REGULATIONS AND INTERNATIONAL POLITICAL PRESSURE

Abstract

The sea has an important role for humanity since it represents a condition sine qua non of development for numerous countries. Thus, the coastal states strive to encompass as much as possible of the sea and sea-bed and subsoil in front of their coasts. The sea also represents one of the main sources of food as well as the energy. Recently, it has been threatened by the pollution resulting from harmful substances as well as human activities that can have catastrophic consequences on flora and fauna. Due to this reasons, states and various international organizations pass numerous regulations in order to broaden or lessen the jurisdiction of the state in the sea as well as to protect this increasingly jeopardized sea area.

The protection and preservation of the sea environment, as well as exploitation of the natural resources, are the basic rights of any coastal state in the area of its jurisdiction. This is the reason why states declare the exclusive economic zone, i.e. protected ecological and fishing zones. One should not forget that any expansion of the state inevitably causes some problems with other subjects that are "damaged" by the expansion. Historically speaking, the exclusive economic zone have appeared out of the intent of the coastal states to encompass as much of the sea and sea-bed and subsoil which was initiated by the advancement in the technology and mechanics as well as the changes of economic, political and technological character.

Even tough the declaration of the exclusive economic zone is inalienable right of any coastal state, many of them did not declare it primarily due to the problems which can emerge with neighboring countries. Those states often declare such zones under various names even tough they resemble the exclusive economic zones by their characteristics.

This paper will review the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea from 1982 which are related to the exclusive economic zones. Furthermore, it will review and discuss the internal regulations of the Republic of Croatia related to the exclusive economic zones, i.e. protected ecological and fishing zone. Particular attention will be given to the delimitation in the Adriatic Sea, protection of the sea environment and obligations of the state in the exclusive economic zone.

Key words: exclusive economic zone, protected ecological and fishing zone, borders on the sea, environmental protection, sovereign rights, rights and obligations jurisdiction of the state in the exclusive economic zone.